

Elektronikus oktatási segédanyag

Dr. Oroszi Sándor:

**AKTUÁLIS GAZDASÁGPOLITIKAI
KÉRDÉSEK**

tárgy előadásainak vázlata

2012/13. tanév, I. félév

2012. SZEPTEMBER

„ ... a g-i rendszer **egyes részeire** vonatkozó problémák teljes és szigorú **megoldása** szükségképpen megköveteli, hogy az **egész rendszert** figyelembe vegyék.”
Cournot

Bevezető gondolatok

A közgazdaságtan fejlődése általában **gazdaságpolitikai „útvonalon”** történt: a gazdasági ellentmondásokra, problémákra keresték a választ. A megoldás: „GP-i javaslat” → ez **tisztulhatott le** később **„elméletté”**.

- Smith, majd még inkább Ricardo (**felhalmozás-hiány betegsége**) az adók problémájával foglalkozott: javaslataik GP - töltetűek voltak → jóval később: **adózás alapelvei, adóelmélet**. A javaslatok felfoghatók **„hatásvizsgálatoknak”**.
- Már Smith a „nemzetek gazdagságát” elemezte, a Klasszikus Iskola vizsgálatainak egyik fontos kérdése volt az **elosztás**: ehhez **mérni** kellett a makrogazdaság teljesítményét: **SNA-; NIPA- rendszer**.
- Keynes: **miként oldja fel** az **állam** a **keresleti korlátot?**

Heller Farkas (1877-1955) (J. M. Mill, Neville Keynes):

- ❖ Makro: a **gazdaság anatómiája** → tehát **tudomány**.
- ❖ **GP: alkalmazott makro** → elsősorban **művészet**.

Napjainkban a GP nyilván a makróra épít, de a legújabb eredményeket is figyelembe veszi (Nobel-díjak: döntés bizonytalan feltételek közepette).

Robinson, J: A közgazdaságtudomány tanulmányozásának nem az a célja, hogy egy sor kész választ kapjunk gazdasági kérdésekre, hanem az, hogy megtanuljunk, miként kerülhetjük el, hogy a **közgazdászok félrevezessenek** bennünket.

Keynes, J. M: „A közgazdaságtan elmélete nem kínálja a kijegecesedett következtetéseknek egy olyan korpuszát, amely közvetlenül alkalmazható volna a gazdaságpolitikában. Inkább módszer ez, semmint tanítás, az elme eszköztudománya, olyan **gondolkodási technika**, amely (ha birtokában vagyunk) segít az aktuális következtetések levonásában.”

A GAZDASÁGPOLITIKA ALAPVETŐ ÖSSZEFÜGGÉSEI

A fejlett országok gazdasága: **vegyes piacgazdaság**.

Alapja:

- ❖ erős magánszféra,
- ❖ állam szabályozó szerepe,
- ❖ állam megjelenése a reálszférában (tulaj, piaci szereplő).

Az állam gazdasági súlya a **kormányzati kiadások GDP-hez viszonyított** részarányával mérhető. Ez az arány:

- Az 1960-as években a gazdag ipari országok esetében 30% volt átlagosan,
- 1980-ra az arány 42%,
- az évezred végén 46%,
- 2006: EU: 45,1; euró-övezet: 45,8%.

H: 2006: 53%; 2007: 51 %

2008-tól a **gazdaságélénkítő csomagok** hatására tovább emelkedett. **Adósságszolgálat** terheli a költségvetést (Maastricht: **60 %-os** adóssághatár!

A **makrogazdasági politika** (macroeconomic policy) meghatározott **célok** és **eszközök összessége**.

Tartalmazza:

- a kormánynak a **gazdaság egészére** vonatkozó **céljait**,
- azt az **irányítási és ellenőrzési eszköztárat**, amelyekkel azokat meg kívánja valósítani.

Ezek a **közjó** érdekében meghatározott **általános** célok, elvileg **minden** pol. iránnyal **összeegyeztethetők**, azokat egy irányzat **sem hagyhatja figyelmen kívül**.

Ludwig von **Mises**:

- ❖ A **közgazdaságtan** feladata: az egyes **javaslatok várható következményeinek vizsgálata**.
- ❖ A **politika** a jólét növelésének lehetőségeiről alkotott különböző **elképzelések** ütköztetésének színtere, a lehetséges **kimenetek racionális mérlegelésére** törekvő **szavazópolgárok érdekeinek** képviselője. Hozzátehetjük: az érdekestruktúra azonban **töredezett!** → **gazdasági elit** érdekérvényesítési lehetősége.

Állampolgárok gyakran tévednek, összekeverik az **illúziókat** a makrogazdasági célokkal

Illúzió (legismertebb a pénzillúzió): **közvetlen**, felszíni hatásában **kedvező**, de **végző eredménye negatív**. Az illúziók **lehetséges hatásai**:

- ❖ Nagyobb bér: az utolsó fillérig elkölthető, bizonyos mennyiségű **árut lehet érte venni**, de:
- ❖ Megindíthat egy **gyorsuló bér-ár spirált**, végső soron a reálbér csökkenhet is.
- ❖ Bizonytalan környezet, konjunktúra-indexek és a vállalkozói **bizalmi indexek romlanak**, **kevesebb beruházás**, termelés-visszafogása, **csökkenő GDP**, **növekvő munkanélküliség**.
- ❖ Külföldinél gyorsabban emelkedő hazai árszint: **külkereskedelmi mérleg romlik**. Kedvezőbb importálni, mint exportálni.
- ❖ Emelkedő bérek miatt **nem jön a működő külföldi tőke**, a már itt levő **távozhat**.
- ❖ Az infláció miatt **kivonhatják a külföldi portfólió-befektetéseket**: a **nemzetközi fizetési mérleg deficitje** nehezen finanszírozhatóvá válik → kormányzati kölcsönök magasabb hozamra, kamatra, **nagyobb költségvetési terhek** → adóemelés: ennek negatív hatásai.

Uez az **adópolitika**, a **jóléti transzferek** (nyugdíjak, családi pótlék), a lakástámogatások, tandíj, vizitdíj stb. esetében.

Illúzió → a populizmus építhet rá, felhasználhatja.

A. Smith: „minden nemzet évi munkája az az alap, amelyből eredetileg az egy éven át felmerülő életszükségleteket és kényelmi igényeket kielégíti”.

Az egyensúly meglehetősen kényes: a gazdaságilag **indokoltnál kevesebb és több** is egyaránt **gazdaságpolitikai hiba!**

A **GP kormányzati szintű** kategória; a kormány azon döntéseinek, cselekedeteinek összessége, amelyeket a nemzetgazdasági célok megvalósítása érdekében a gazdaság **befolyásolására** alkalmazni szándékozik.

A GP döntően makroszintű, az állami szerepvállalást testesíti meg.

A GP a **gazdaság** és a **politika szimbiózisa**, amelyet a kormány, mint **kollektíva** határoz meg.

A pártok **választást** akarnak nyerni, ezért a GP-i **stratégiájukat taktikai** mozzanatok szövik át, amelyek többnyire **politikai meghatározottságúak**.

A GP **nem kizárólag** a **gazdasági racionalitásból** kiinduló **stratégia**, hanem a **politikai taktikák** által erősen befolyásolt, bár hosszabb távon kétségtelenül a gazdaság a domináns elem.

A **politika** aktuális **preferenciái** nem, vagy **nem mindig** rendelkeznek **pénzügyi-gazdaságossági mércével**.

A politika érvekkel, meggyőzéssel, fenyegetésekkel, blöffökkel stb. törekszik a választókat rábírní **preferenciáik megváltoztatására** → a **gazdasági** és a **politikai célszerűség szembe kerülhet** egymással.

Politikusok "ellentétesen" foglalnak állást:

- ❖ Ha a **gazdaság fejlesztéséről** beszélnek: **adócsökkentés; korlátozottabb** állami szerep,
- ❖ Tsdalmi, **jóléti kérdések** esetén: jóléti modell, **állami gondoskodás**.

Monti: kettős populizmus.

A döntések szükségszerű negatív köv-vel nem szívesen nézünk szembe.

A **politika hazugsága:** " ... nem tárja fel a teljes igazságot, a döntések másik feléről sohasem beszél - pontosabban: **sohasem együtt** beszél róluk." (Várkonyi Iván)

H. a jóléti állam hazugságában él(t).

Álságos az ellátás növelését követelni, ha ki akarunk bújni a közterhek fizetése alól!

Gyurcsány: „Úgy viselkedtük az elmúlt 17 év nagy részében, **mintha** a társadalompolitikai és a gazdaságpolitikai szándékok **egymástól függetlenül érvényesíthetők lennének.**” Ezt nem vette figyelembe saját reformjainál!

A GP kormányzati céljait a **győztes** pártok **ideológiája, gazdaság-filozófiája** határozza meg.

A gazdaságpolitikai célrendszer **eltér** a makrogazdaságitól: nemcsak a közjót egyértelműen, szolgáló célok alkotják, **rangsorol** a csoportérdekek dimenziójában.

A kormányzás szintjei, azok összefüggései

A **kormányzás három szintje** (a minisztériumokban is):

- **politikai,**
- **közpolitikai:** döntések társadalmi hatásainak vizsgálata, a kormányzás más területeivel való kapcsolat,
- **szakpolitikai:** végrehajtás, igazgatás.

A döntéshozatalt gyakran **nem a szükségesség**, hanem a **lehetőségesség** motiválja.

Antall helyesen látta, hogy **szét kell választani** a pol-i és a szakigazgatási szférát.

Kormányváltás esetén csak pol-i államtitkári szintig indokolt a mozgás.

Pol. és szakpol. **összemosódása** a pol. vereségét, a **bürokrácia uralmát** eredményezi – „szakértői kormány”.

Stiglitz: „A szaktisztviselő gyakorta fontos **információs előnyben** van a törvényhozókkal szemben.”

Bürokrácia jellemzői:

- ❖ időhúzás,
- ❖ félelem a kockázatvállalástól,
- ❖ a változatlanság fetiszizálása,
- ❖ info visszatartása,
- ❖ látszatcselekvések,
- ❖ teljesíthetőnek álcázott teljesíthetetlen célok,
- ❖ felelősség elhárítása.

Nem látványos kudarcok jelentkeznek, hanem a normális működésből következő **pozitívumok maradnak el!**

Révész Sándor: „A politikai elit nem akarja merni és tenni, amit tud. Pontosan azt tudja, amit a politikai sikerrel nem foglalkozó szakértők. Azt, hogy **ami az ország szempontjából racionális**, az **a választási esélyek szempontjából irracionális**. Ez a föllodatlan ellentmondás teszi meddővé a magyar politikát.”

Valószínűtlen, hogy pol-i és közpol-i kényszerítés nélkül következzen be **reform** egy közpénzekből finanszírozott, önmagát ellenőrző szervezet esetében. A működési zavarokból **egyedül nem képes kigyógyulni**.

Technokratikus szempont: minden döntés a kancelláriáé. Végző soron a min elnök dönt, uis: **szakpol-i szempontból tagolt szervezetek nem adekvátak** átfogó kérdésekben:

- ❖ kisebbségek; nők; gyermekek, szegények; határon túli magyarok;
- ❖ térségfejlesztés;
- ❖ információs társadalom,
- ❖ élethosszig tartó tanulás;
- ❖ K+F a tud pol-lal együtt.

A jelentkező **kudarok** motiválják a **centralizációs-decentralizációs törekvéseket**.

A kormányzati diszfunkciókra adott válaszok három **illúzióhoz** kötődnek:

- Centralizációs-decentralizációs inga: **új szervezetek**: ezek azonban **átgondolatlan premisszában** gyökereznek, ezért gyakran a hatékony működés gátjaivá válnak.
- **Üzleti** életben bevált **megoldások** gyakran **nem megfelelőek** a kormányzásban. (A piac racionálisabb, kiszámíthatóbb!)
- A közhatalmi funkciót (is) ellátó kormányzati szervek **munkáját hatékonyabbá lehet tenni szabványosítással és méréssel**.

A politikai és közpolitikai szegmens alakulása **nem a hatékonysági elvárásoktól**, hanem a **választásoktól** függ! (Hatékonysági követelmény csak a szakpolitikával szemben.) Ehhez szét kell választani a másik két szinttől.

„A **kormányzás** lényege a **pol által formált akarat** valóra váltása. ... A kormányfő és a miniszterek dolga, hogy pártjuk politikai akaratának megfelelően eljárva a **kormányprogramot** megvalósítsák.”

A kezdeményezések a **pol. szférából** indulnak.

2007-ben egy **konzorciumot** (KPMG, IFUA, Telkes) bíztak meg annak vizsgálatára, hogy:

- ❖ Az állami feladatok **valóban „közcélokat”** szolgálnak-e,
- ❖ Ha igen, annak **mértéke és módja opt-e,**
- ❖ A szükséges szolgáltatásokat **maga az állam** végezte-e vagy **csak finanszírozza?**

Pol irányítás feladata:

- feltételek kialakítása,
- törvények kezdeményezése és módosítása,
- megfelelő személyek kiválasztása.

Kormányzás két dimenziója:

- Irányt jelöl, elemez, dönt, korrigál: ez **pol-i!**
- Ügyeket intéz, előterjesztéseket fogad el: ez **igazgatási**. Ennek közege a kormányzati **bürokrácia**.

GP-nak **több szintje** ragadható meg:

- ✓ országon belül: regionális (területi, térségi, tartományi),
- ✓ nemzetközi szinten: egy integrációs forma (Európai Unió).

FRIEDMAN AZ „EGYSZERŰ MODELLEKRŐL”

Az egyszerű elméletek megjelenése **szinte szükségszerű**.

A GET valósággal való ellentmondásai miatt megfogalmazta **Keynes általános elméletét** (nemcsak speciális esetben érvényes, mint a GET), majd a hetvenes évek jelentkező problémái divatossá tették a **monetarizmust**.

A teóriákban sok a **közös** vonás → mindegyik a **tradicionális** közgazdaságtanhoz, a **fő áramlathoz** tartozik.

Bármelyiken alapulhat GP → **GP-k elméletileg megalapozottak**, mindegyik tekintélyekre, **Nobel-díjasokra** hivatkozhat.

Friedman **1970-ben** (Journal of Political Economy márc -ápr.)

$$1) C/p = f_1(Y/p; i)$$

$$2) I/p = f_2(i)$$

$$3) S/p = \frac{Y-C}{p} = I/p$$

$$4) L = p * f_3(Y/p; i)$$

$$5) M = f_4(i)$$

$$6) L = M$$

(A kategóriák **nemzetgazdasági szinten** értendők!)

Cagan hatására Friedman is elismeri, hogy **M nem i-től** függ, hanem **mon hatáság döntésének köv-e**.

Nyolc változó: C; Y; p; i; I; S; L; M

Egyensúlyban: $I/p = S/p$ → marad hét.

A **szabadságfokot** az *egyszerű elméletek* különböző módon kötik le

Az „egyszerű elméletek” megoldásai:

1) **Egyszerű mennyiségi** (neoklasszikus)

$$Y/p = Y_{\text{pot}}$$

Y_{pot} a Walras modell alapján határozható meg.

2) **Egyszerű jövedelem-kiadási** (Keynes)

Friedman: Keynesnél árak rugalmatlanok → p_0

Ez Keynesnél **nem absztrakció**, hanem a gazdaság működésének következménye!

Friedman kritikája: „Mindkét elmélet olyan feltevéssel pótolja a hiányzó egyenletet, amely **nem tartozik szervesen** az alapelmélethez.”

3) **Egyszerű nominál-jövedelmi** (monetarizmus)

A **monetáris** és a **reálszféra** *egzaktan* **nem különíthető el** → változók közül kiveszi p-t.

Praktikusan: **jó mon pol** (csak M-mennyiség) **esetén** → **anticipálható az infl: elkülöníthetők** a **reál és mon** változások.

„A három **egyszerű elmélet egyike sem** - sem az egyszerű mennyiségi elmélet, sem az egyszerű jövedelem-kiadási elmélet, sem a nomináljövedelem egyszerű elmélete - nem tart igényt a gazdasági aggregátumok rövid távú fluktuációjának **egyedül lehetséges, teljes, tökéletesen kidolgozott** elmélete címre.” → **main stream megjövendölése**.

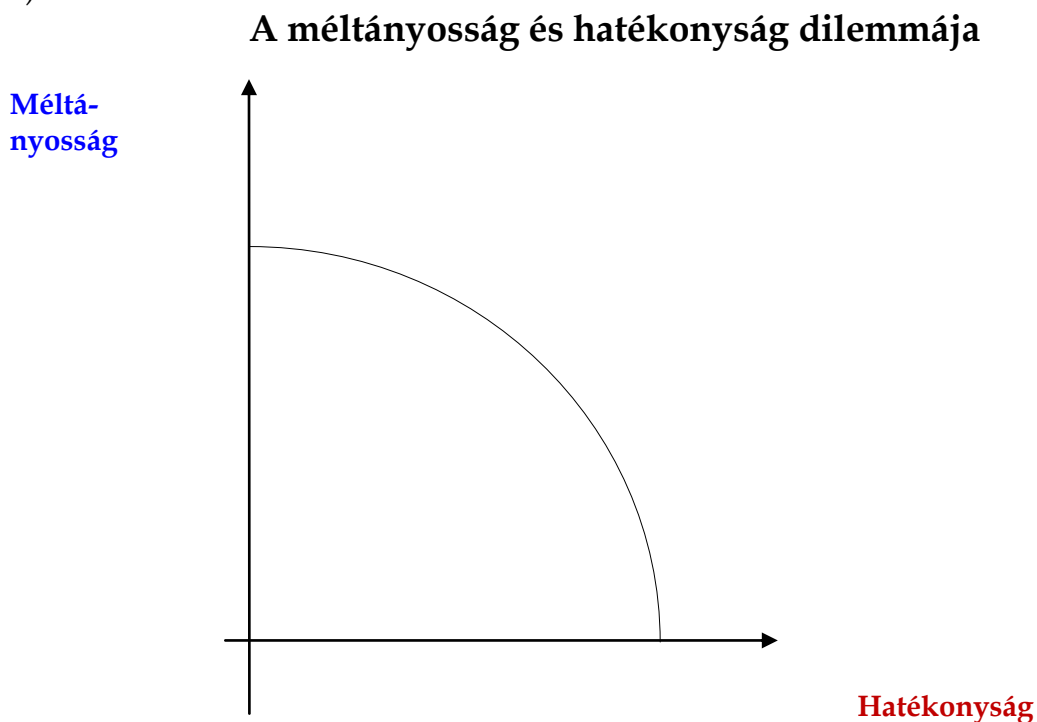
MÉLTÁNYOSSÁG ÉS HATÉKONYSÁG

Pártpolitikáktól függetlenül **ellentmondás** feszül:

- **a gazdasági hatékonyság**, és
- a társadalom szereplőinek viszonylagos **megelégedettsége** (méltányosság, egyenlőség, **humanitás**) között.

Ez is **trade off** kapcsolat!

1) sz. ábra

Egy-kulcsos, lineáris SzJA ↔ progresszív adókulcsrendszer.

A **méltányosság** alapvetően **elosztási** kategória, **ellentétbe** kerülhet pl. a **határtermelékeségi elvű piaci** elosztással.

A **hatékonyság** szűkebben értelmezett **termelési** kategória, a GDP növelésével kapcsolatos.

Minden olyan jövedelem-képződés, amely **gyengíti** a termelési **motivációt**, illetve **korlátozza** tőkeakkumulációt, **korlátozza a hatékonyságot** is!

Felfogható **opportunity cost**-ként: a **mai fogyasztás-növelés érdekében feláldozunk** egy **jövőben lehetséges fogyasztást**.

Ennek **megítélésénél** probléma, hogy:

- más az ítélkező alany,
- mérés nehézségei,
- időpreferencia.

Egy-kulcsos, lineáris SzJA ↔ **progresszív adókulcsrendszer**.

Egészségügyi reform.

Lengyel László:

A gazdasági szereplők újra „megszerették” az államot: elhitték, illetve a **politikusok „elhitették”,** hogy elég **kérni, követelni, zsarolni** → emiatt **megroppant versenyképességünk**.

Heller Ágnes:

- ❖ Marx: **≠-ek „mérése” (=) mércével: igazságtalanság** → szükséges az újraelosztás!

Gombár Cs: szabadverseny: vannak, akik „ólomcipőben állnak a rajtvonalra.”

- ❖ Ha **túl nagy a redisztribúció** mértéke, a **gazd. kerül válságba**, ha **túl kicsi**, a **politika!**
- ❖ A **kap. kritikája segít az újraelosztásban**, a **kap ellenes felfogás diktatúrához** vezet!
- ❖ **„Van kap. dem. nélkül, de nincs dem. kap. nélkül!”**

NÖVEKEDÉS MEGSZORÍTÁSOK VÁLLALÁSA ESETÉN

A későbbi növekményből való részesedésért vállalható az igények kielégítésének **elhalasztása, áldozat**.

A közgazdaságtan két ismert modellje a kiindulási alap.

Kiinduló modell: a **többletet** kizárólag **fogyasztásra** fordítják. Piacprobléma nem jelentkezik, mivel a háztartások elköltik bevételeiket.

A tőkeállomány nem bővül (I_2 isoquant).

Ez **stagnálás**. Ellentmondásba kerül a szükségletek bővülésével.

Ricardo a **felhalmozás-hiány betegsége**. A profit adóztatása megakadályozza a tőkeakkumulációt, a növekedést.

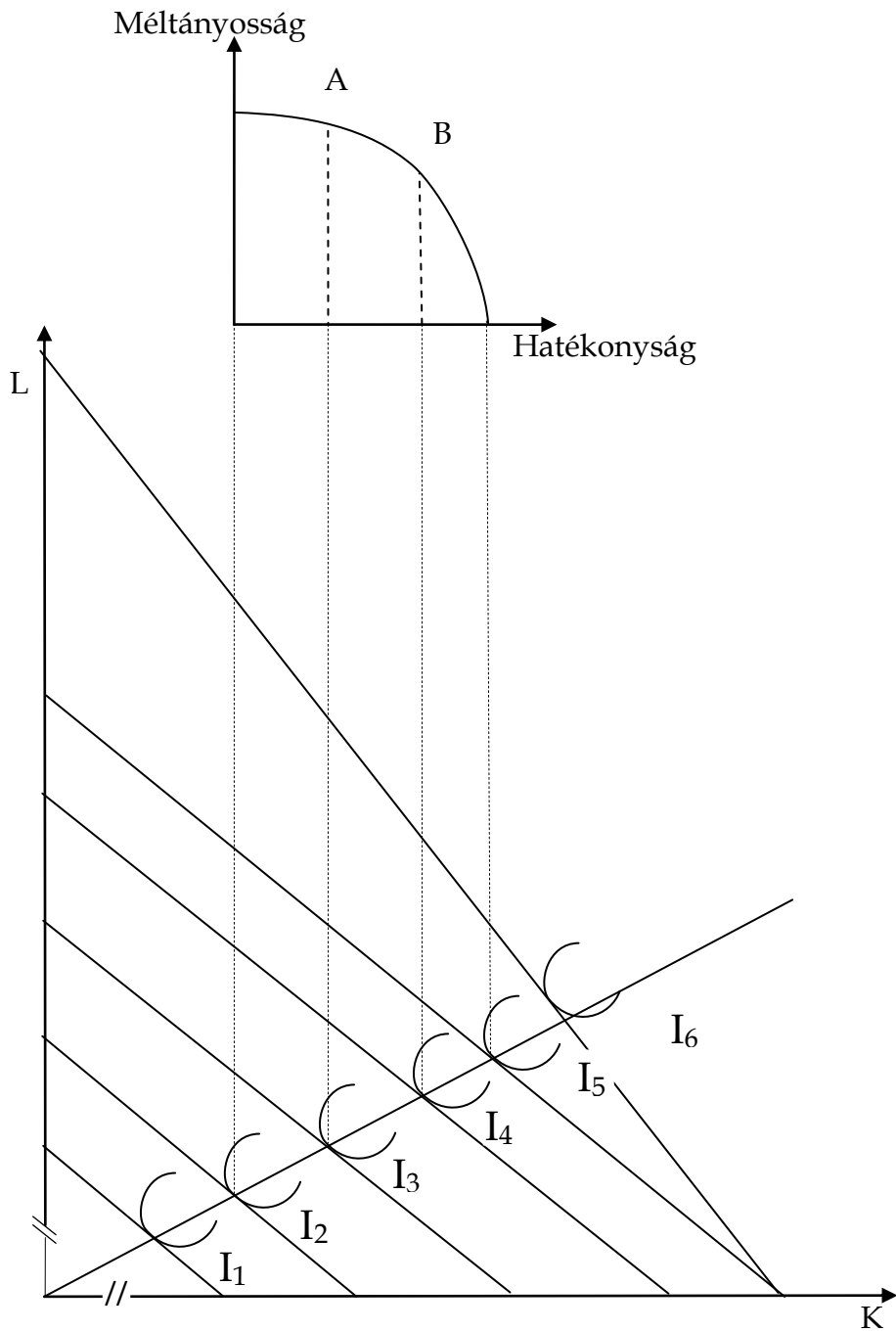
Navratil Ákos: „Soha sem szabad elfelejteni, bármennyire antiszociálisnak, társadalomellenesnek hangozzék is első hallásra, hogy a gyengének minden olyan védelme, amely az erős rovására történik, a **tőkekeletkezést akasztja meg**, és így további hatásában a munkájához tőkére szoruló szegény embert semmivel sem sújtja kevésbé, mint azt, akinek a vagyongyűjtését teszi lehetetlenné.”

Kemp (SSE): „A **progresszivitás az adózásban** központi probléma. Minél jobban bekövetkezik a gazdagság **újraelosztása**, annál jobban **megakadályozzák a gazdagság létrejöttét**.”

Stiglitz: „Az olyan gazdaságpolitikák, amelyek kedvezőtlené teszik a megtakarításokat... csökkenthetik a tőkefelhalmozás szintjét, a tőke csökkenése miatt csökkennek a bérek és a munkavállalók rosszabb helyzetbe kerülnek. ... ha a szegények egy **kisebb tortából kapnak nagyobb szeletet**, a redisztribúció iránt elkötelezett politika valójában nem sokat segít rajtuk.”

2) sz. ábra

Az elosztható GDP-többit és kibocsátás

Megoldás: a fizikai tőkejavak állományának **bővítése**. (A; B pont, I₃; I₄ isoquant) → nagyobb reál-GDP.

A **többit egészét a tőkeállomány növelésére** használva (abszcissa tengelymetszet), az I₅ isoquant által reprezentált reál-GDP.

Ez nem növelné az életszínvonalat, nem motiválna a munkakínálat fokozására.

A magasabban fekvő isoquantok expanziós egyenesen lévő pontjai **több munkát** igényelnek. Magyarországon **alacsony a foglalkoztatási ráta** a munkakereslet kielégíthető. Uakkor csak korlátozott a foglalkoztathatóság → át- és **továbbképzés**.

A döntés politikai - gazdaságpolitikai természetű. Fontos a bizalom.
Weber-Fechner törvény köz-i adaptációja.

Szélsőséges eset a **reáljövedelmek csökkentése**, amely bekövetkezhet:

- ❖ a jóléti transzferek megnyirbálásával,
- ❖ a **nominális jövedelmek abszolút csökkenésével** (↔**pénzillúzió**),
- ❖ az **infláció** is erodálhatja a reáljövedelmeket.

Lehetőség nyílik arra, hogy a gazdaság (I_6) isoquanton termeljen.

A variánsok csak a **növekedés lehetőségét** rejtik magukban.

Ferge Zsuzsa az EU-val kapcsolatban:

- ❖ A 2000-ben elfogadott **„Lisszaboni stratégiában”** **egyenrangúak** a g-i és tsdalmi célok.
- ❖ 2004. **Kok-jelentés:** elmaradás oka: a **tsdalmi célokkal túlterhelt GP**.
- ❖ 2005-ös módosítás: **növekedés és fogl** bővítése.

Magyar dilemma: **G** vagy **E** növelése.

H: 1994. óta G, de **„jobless groth”** magas hozzáadott értékű ágak fejlesztése ↔ E stagnál.

A GP-i beavatkozás racionalitását kétségbevonó irányzatok:

- ❖ **Alternatív közgazdaságtan: elvetik** a hagyományos közgazdaságtant – mert a növekedést maximalizáló erőforrás-allokációnak **túl nagy a használdozat-költsége** – elvetik az arra épülő GP-t is.
- ❖ Az **új klasszikus makroökönómia (racionális várakozások iskolája):** rövidtávon **sem hatékony** a GP! A rugalmas árak, bérek és a racionális várakozások világában:
 - az **előre látható** kormányzati **döntések hatástalanok**, mert a szereplők várakozásai **racionálisak**, nem követnek el szisztematikus hibát és a nominális változók (árak, kamatok, bérek) alakulásában figy-be veszik az összes információt,
 - ha nem számíthatók ki a döntések, az esetben ugyan hatnak, de mivel **nem racionálisak**, ezért **destabilizáló** hatásúak.

Ez a **GP hatástalanságának** tétele (másként: Lucas, Sargent, Wallace nevéből: **LSW-tétel**).

A GAZDASÁGPOLITIKA FELADATAI, FUNKCIÓI

Samuelson és Nordhaus négy, mások **öt** fontos **gazdaságpolitikai funkciót** különböztetnek meg:

- 1) A **jogi- és társadalmi** keretek biztosítása.
- 2) A **verseny szabályozása, fenntartása.**
- 3) A **konjunktúra-szabályozás,**
- 4) A nem optimális piaci erőforrás-allokáció korrekciója:
 - a) **piaci hibák** (market failures),
 - b) externáliák,**
 - c) közjavak, közös (klub)javak, díjköteles javak,
 - d) a tisztán **piaci jövedelemelosztás** társadalmilag elfogadhatatlan.
- 5) Az államnak a piaci **hibák korrigálásán túlmutató** feladatai.

Részletezve:

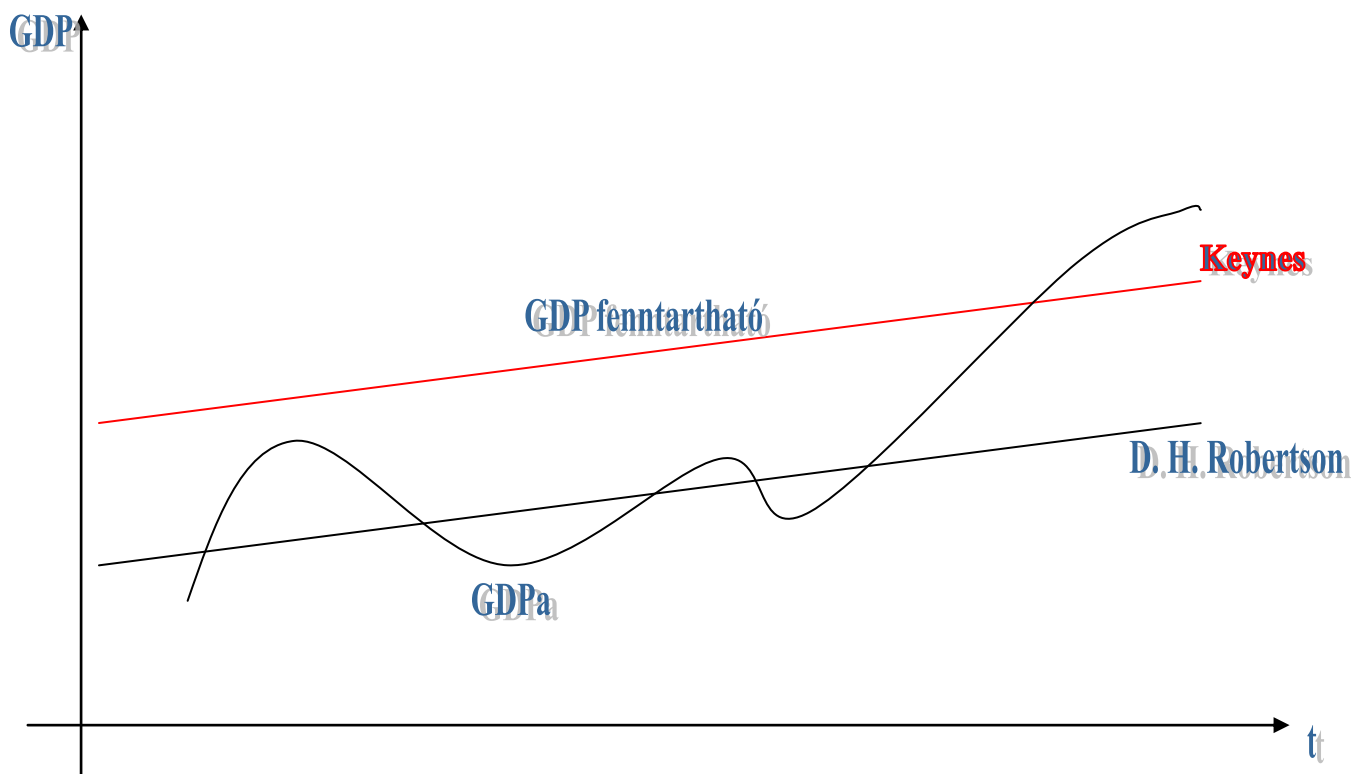
- 1) A **jogi- és társadalmi** keretek biztosítása (az ármechanizmus és a piaci koordináció minél intenzívebb érvényesülése érdekében).
- 2) A **verseny szabályozása, fenntartása** fontos gazdaságpolitikai feladat, különösen az **átmeneti gazdaságban**, amelyben a **verseny kereteit** is ki kell alakítani.
- 3) A **konjunktúra-szabályozás** (makroökonómiai **stabilizációs** politika):

- **Rövidtávon: konjunktúraszabályozás** alapvetően a monetáris és a költségvetési politika eszközeivel,
- **Hosszabb távon a fenntartható gazdasági növekedés** (1992. Rio de Janeiro-i „Föld-csúcs”) és a fejlődés kérdésének van központi szerepe.

A probléma a Keynes – Robertson közötti, ma már „klasszikus” vita gondolataival fejezhető ki:

3) sz. ábra

A fenntartható, a trend-szerinti és a tényleges növekedés

Keynes: a **visszaeséseket kell elkerülni**, a gazdaság teljesítménye a **potenciális szinten tartható** (azt csak kivételesen haladhatja meg a kibocsátás),

Robertson: a megfigyelt, tényleges GDP átlaga a reálisan célul kitűzhető nivå, a **kilengések** csak **tompíthatók**. Ennek érdekében a növekedést is vissza kell fogni, mert a gyors növekedés előkészíti a jelentős dekonjunktúrát. (Anglia „**stop go**” gazdaságpolitikája.)

Keynes: „... van olyan irányzat is, amely abban látja a megoldást a konjunktúraciklus problémájára, hogy magasabb kamatlábbal fékezzük meg a korai szakaszban a fellendülést. D. H. Robertson... azt tartja, hogy a teljes foglalkoztatás megvalósíthatatlan ideál, a legjobb esetben is csak olyan... szintet remélhetünk, amely a jelenleginél sokkal stabilabb és az átlaga a mostaninál kissé magasabb.”

Keynes: „... túlságosan veszélyesnek és szükségtelenül defetistának látom ezt a szemléletet. Túlságosan sok mindennek a konzerválását javasolja – vagy legalábbis tétélezi fel – abból, ami a mai gazdasági rendszerünkben hibás.”

Jelentős eltérések, problémák jelentkezésekor **anticiklikus stabilizációs** politikára van szükség.

Gyurcsány: **stop-go van H-n** is. A pol ciklus elején rendszerint „kiigazítással” kezdtek a kormányok, de ez 2002-04-ben elmaradt, ezért sem tudunk most élénkíteni.

4) A piaci erőforrás-allokáció általában nem optimális

a) **Piaci hibák** (market failures).

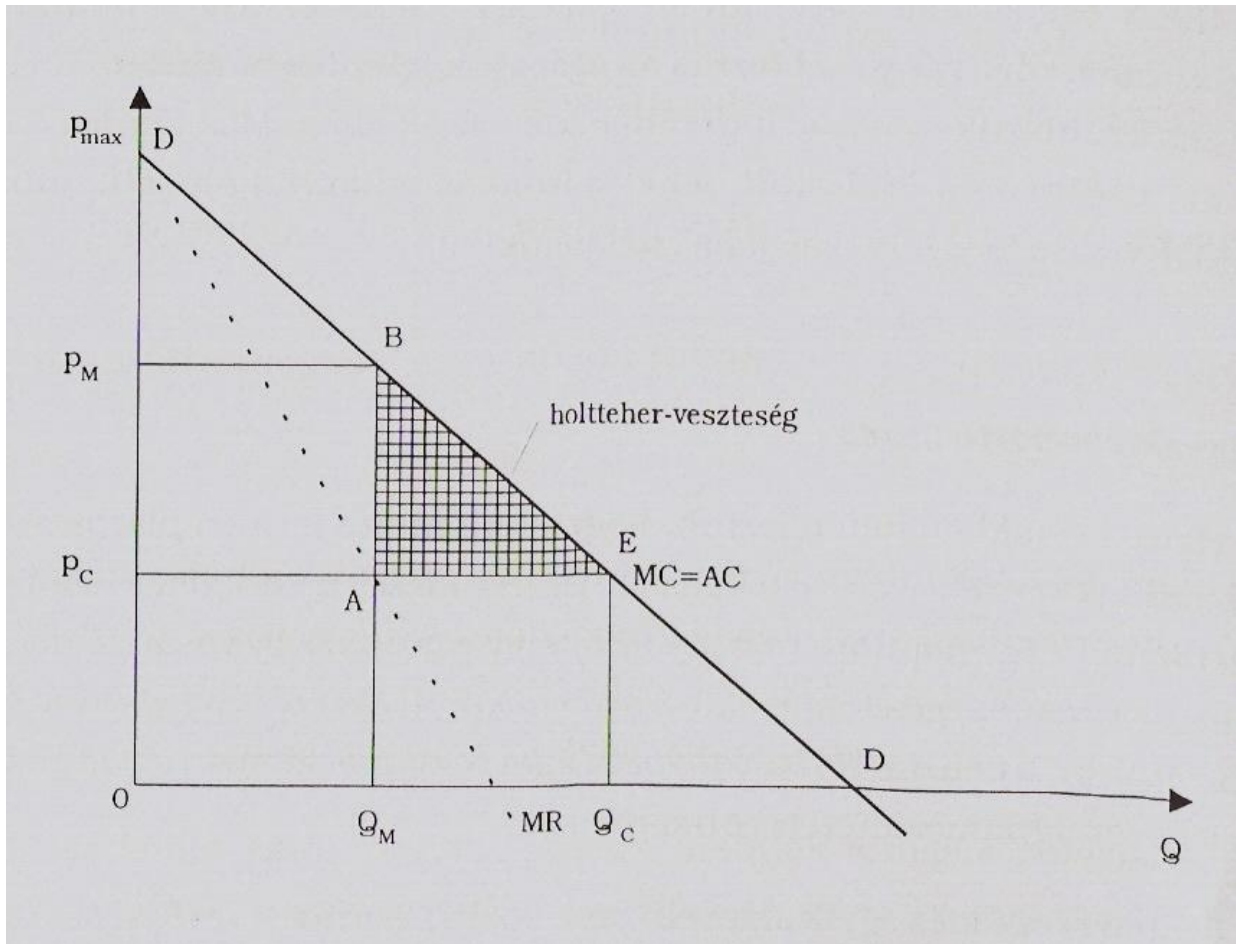
A piaci fogyatékoságai, **hibái**, a tökéletes működés valamely **feltételének hiánya** miatt az **árak nem rugalmasak**, nem adnak megfelelő jelzéseket, ez **akadályozza az erőforrások hatékony eloszlását**.

(Az a váll. is képes megvenni egy „jó” tényezőegységet, amely csak kis hatékonysággal tudja működtetni.)

A monopol-pozíció alapján befolyásolt árak **holtteher-veszteséget** eredményezhetnek. Ennek értelmezéséhez nézzük a 4) sz. ábrát! (A könnyebb ábrázolás érdekében feltételezzük, hogy $MC=AC$.)

4) sz. ábra

Holtteher-veszteség monopólium esetén

Tökéletes verseny: $p_C E p_{max}$ fogyasztói többlet képződik.

Monopolpiacon a fogyasztói többlet csak: $p_M B p_{max}$

A tökéletes piacon realizálódó fogyasztói többlet monopolpiacon:

- részben ($p_C A B p_M$) **gazdasági profittá** alakul át,
- másik része (AEB) nem is kerül előállításra → **holtteher-veszteség**.

Természetes monopólium: a monopol-elemekkel rendelkező piac hatékonyság-csökkentő hatásait ellensúlyozhatja a nagyobb méreteken alapuló hatékonyság → **skáláhozadék**.

A nagyvállalatok kínálatukat áralakítás céljából korlátozzák: az így elért - gazdasági profitot is tartalmazó - árak mégis **alacsonyabbak**, mint a tökéletesen versenyző - **kis - cégeké**.

A nagyvállalatok más módokon is próbálják növelni piaci hatalmukat:

- 1) **termékdifferenciálás**,
- 2) **kollúzió**,
- 3) **mark up pricing** jellegű árképzés:
 - a) a **költségek** szintje **nem hatékony** termelési folyamatban alakul ki,
 - b) a költségnövelő hatást a vevők **nem tudják pontosan felmérni** (aszimmetrikus informáltság),
 - c) **a tisztességes** nyereség **mértéke** vitatható.

A monopóliumokkal szembeni - a tröszt-ellenes törvények logikájára épülő (az EU-ban is) - fellépés **nem lehet differenciálatlan**. A természetes mono-, duo- és oligopóliumok a modern technikai színvonal adekvát termelési formái. Indokolatlan és anakronisztikus harcolni ellenük, de **szükséges piaci** tevékenységük **állami kontrollja** (Gazdasági Versenyhivatal).

b) Externáliák

A standard mikroökonómia: az aktorok szuverén módon dönthetnek arról, hogy részt kívánnak-e venni egy gazdasági esemény megvalósításában.

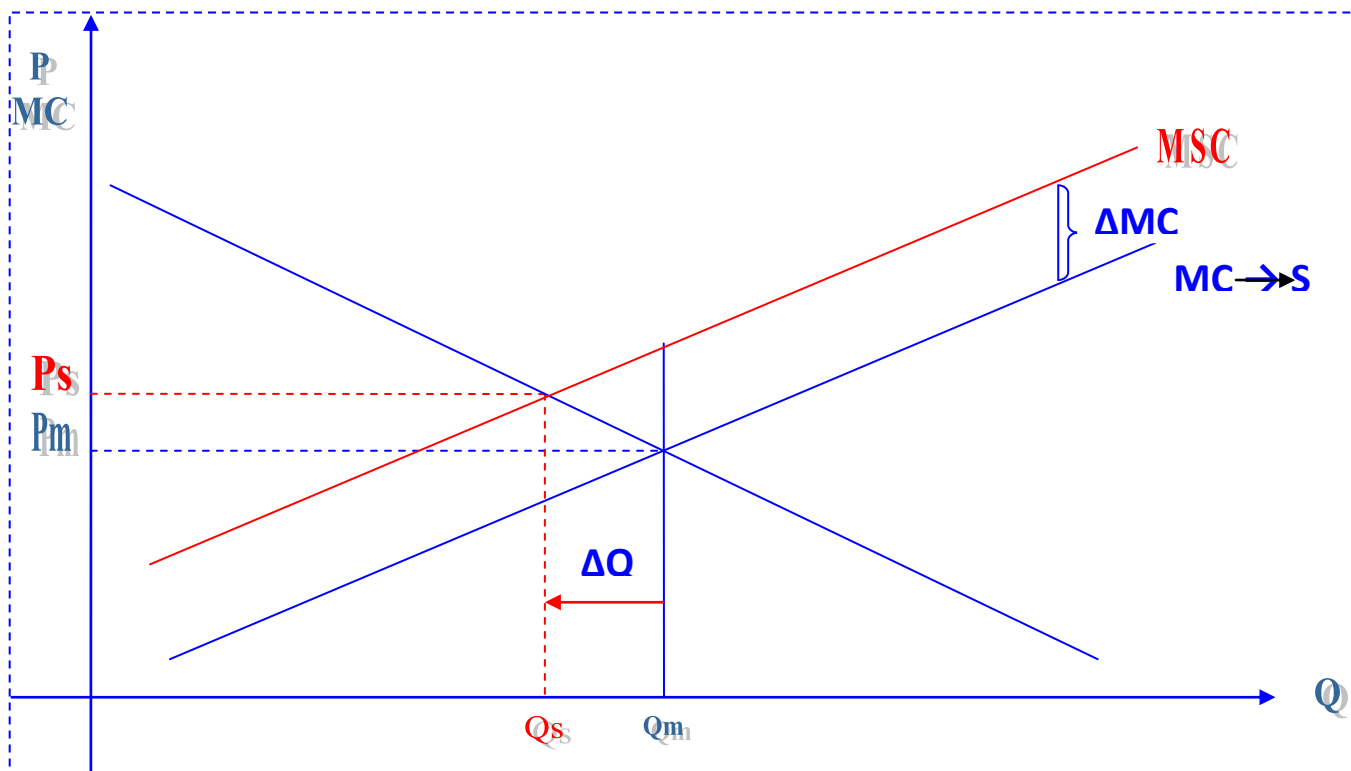
Vannak szereplők, akik **belesodrónak** egy tranzakció hatókörébe, az befolyásolja tehát helyzetüket. Ezek a „**harmadik személyek**” → „**harmadik oldali hatások**” (third parties effect), de nevezik a fogalmat **szomszédsági hatásnak** (neighbourhood effect) is.

Elterjedtebb az **extern hatás** (external effect), illetve *externáliák* (externalities) kifejezés.

Extern hatások **szűkebb**, gazdasági értelmezése: valamely **gazdasági szereplő által indított** hatás, amely a tranzakcióban **önként részt nem vállalók** helyzetét - költségeit, árbevételét, hasznosságát - is befolyásolja.

5) sz. ábra

Externáliák hatása az erőforrás-allokációra

Ahol:

p_s (price social) → társadalmilag indokolt ár

p_m (price market) → piaci ár

Q_s → társadalmilag indokolt termelés

Q_m → piaci egyensúlyi termelés.

ΔMC költségtöbblet.

Harmadik személy lehet a gazdaságban interveniáló állam, annak valamely intézménye, illetve bármely más természetes vagy jogi személy. Egy tranzakció **több „harmadik személyt”** is érinthet.

Hatékonyságvesztés: MSB fölötti kis háromszög területe.

Tágabban: eredetüktől, kibocsátójuk „személyétől” függetlenül befolyásolják harmadik személyek helyzetét, költségeit, hasznosságát.

Extern hatások érvényesülése miatt a mikroegységek költség- és haszon függvényei **nem függetlenek!**

Az erőforrás allokáció nem optimális, mert:

- A vállalatok az esetben is tudnak **normál profitot realizálni**, ha csak az egyéni szintű költségek térülnek meg. A **kínálati fgv** (S) az egyéni szintű költségeken (MC-n) alapul, ennek felel meg az **egyensúlyi ár** (p_m) is.
- Az árból azonban **nem térül meg** a **tsdalmi szintű ráfordítás**, tehát erre a területre az **optimálisnál több** erőforrást fordítottak.
- Más esetben a **kedvező** extern hatások miatt az **egyéni, vállalati szintű határköltség** (MC) **haladja meg** a **társadalmi szintűt** (MSC). Ez esetben **kevesebbet termelnek a tsdalmilag indokoltnál**, vagyis az erőforrás-allokáció **ez esetben sem** optimális.
- Hasonlóképpen a társadalmilag indokoltnál többet vagy kevesebbet termelnek az **egyéni** (Marginal utility) és a **társadalmi szintű határhaszon** (Marginal social benefit) különböző irányú eltérései esetén is. Az erőforrás-allokáció ezekben az **esetekben sem** optimális.

A gazdaságpolitikai beavatkozásokkal kapcsolatos következtetések:

- Extern hatások esetén az árjelzések nem **lehetnek** kielégítőek, mivel a reálhatások egy része nem piaci közegben érvényesül, **nem jelenhetnek meg** az árakban.
- A folyamatos érvényesülő extern hatások miatt - **folyamatosan kell** a gazdaságpolitikának is **interveniálnia**.
- Az externáliák eloszlása, intenzitása nem egyenletes. A beavatkozás **normativitása nem** szerencsés!
- A támogatást vagy elvonást hiba naptári időtartamhoz kötni: a **meghatározó feltétel érvényességét** kell alapul venni.
- Az interveniálás legyen **piackonform**, a piac által „nem érzékelhető” effektusokat le kell fordítani a piac "monetáris" nyelvezetére. R. **Coase** → **Tulajdonjogi Iskola** (Property Right School): szét kell osztani a **tulajdonosi jogosítványokat**, ettől „piacivá” válik minden.
- Az externáliák „kezelése” **tranzakciós költségekkel** (szerződéskötés, betartás ellenőrzése, szankciók stb.) jár. Ezek **meghaladhatják az előnyöket** (**Meade**: méhész - kertész).
- Az egyes ágazatokban más és más externáliák a jellemzőek, ezt figyelembe kell venni a **szervezetváltás** stratégiájánál.

c) Közjavak, közös (klub)javak, díjköteles javak

		Rivalizálás	
		létezik	nem létezik
Ki- zá- rás	lehet	magánjavak	díjköteles javak
	nem lehet	közös javak	tisztá közjavak

A tisztá közjavak esetében ált. **kollektív** fogyasztás valósul meg (közrend, jogbiztonság). Új belépővel, új fogyasztóval nem csökken senkinek sem a fogyasztása, ezért a **kizárás nem indokolható!**

Oktatás, egészségügy: van rivalizálás! Elvileg **nem tisztá közjavak!**

Orvosilag megmenthető → "anyagilag megengedhető".

Mennyibe kerül egy megmenthető (minőségi) életév?

Stiglitz: „Sok olyan jószág van, amelyek az egyik vagy másik közjószág-tulajdonságokkal kisebb vagy nagyobb mértékben rendelkeznek.”

Potyautas-jelenség, ha:

- nincs rivalizálás, és
- nem áll fenn a kizárás lehetősége.

Lényegében a **közjavak** esetében a **piac nem megfelelő** mechanizmus a termelés koordinálására.

A fogyasztók nem a **valódi** értékelésüket (rezervációs ár) jelenítik meg, hanem az annál kisebb **fizetési hajlandóságukat**; willingnes to pay).

Indirekt bizonyítás: feltételezzük a piaci mechanizmus érvényesülését:

		A jószágért mindenki más	
		fizet	nem fizet
az e- gyén	fizet	A) kiadásáért akkora hasznosságot kap, mint bármely más jószág esetén	B) nem termelik a jószágot: felesleges a kiadás
	nem fizet	C) ingyen jut a közjószághoz	D) nem termelik a jószágot, de nincs felesleges kiadás

Az egyénnek

- **ha fizet, nem lesz előnye (A), de lehet hátránya (B),**
- **ha nem fizet, nem lesz hátránya (D), de lehet előnye (C).**

Következésképpen egyetlen **racionális** egyén sem fizet, tehát:

- ❖ **nem lesz** ilyen jószág, vagy
- ❖ az **állam finanszírozza (közjószág)!**

A potyautas jelenség logikája **piaci viszonyokra** épül, **nem a kötelezően kirótt állami adókra, járulékokra!** Ebben az esetben **nem a szereplők „erkölcstelenek”,** hanem a **piac nem** minősül **megfelelő koordinációs mechanizmusnak!**

Újabban mindenre ráhúzzák a kategóriát:

- az egyszerű csalásra (köznyelv),
- a jövedelem-korlátba ütközőkre.

A **tiszta közjavak fogyasztói körök terjedelme alapján** lehetnek:

- **nemzetközi** (WHO; ENSZ),
- **országos** (közbiztonság, igazságszolgáltatás, katasztrófavédelem, honvédelem),
- **regionális** (árvízvédelem, jégeső-elhárítás, egy adott régió környezeti állapota),

- **helyi** (parkosítás, közvilágítás),
- **csoport-specifikus** (65 év felettiak ingyenes utazása, nyugdíjasoknak járó kedvezmények).

A tiszta közjavak termelését tehát az **állami költségvetésből** finanszírozzák → állam **nem**, vagy csak felháborodástól kísérvé **vonulhat vissza!**

Állam által finanszírozott kollektív javak általában **vegyes javak**, ezeknél a közjavak jellemzői **csak részben** érvényesülnek.

A **tiszta közjavak** esetén gyakran lép fel **zsúfoltság** → **sorbanállás, más elosztási kritérium** (egy. felvételi).

Megkülönböztetett javak:

- meritórikus,
- demeritórikus

„A kormánzatnak be kell avatkoznia az olyan esetekben, amikor az emberek nincsenek tisztában saját jól felfogott érdekeikkel...”

d) A tisztán **piaci, határtermelékenységi alapon** megvalósuló **jövedelemelosztás** társadalmilag **elfogadhatatlan**, szükséges a jövedelmek **újraelosztása** (redisztribúció):

- egyesek nem rendelkeznek **értékesíthető** termelési tényezővel,
- (időlegesen) **nem tudják eladni** tényezőiket (munkájukat),
- Megengedhetetlen mértékű a társadalmi **esélyegyenlőtlenség**.

E funkció kulcskérdései: a **hatékonyság** és a **méltányosság**. Megoldásának közege a költségvetés.

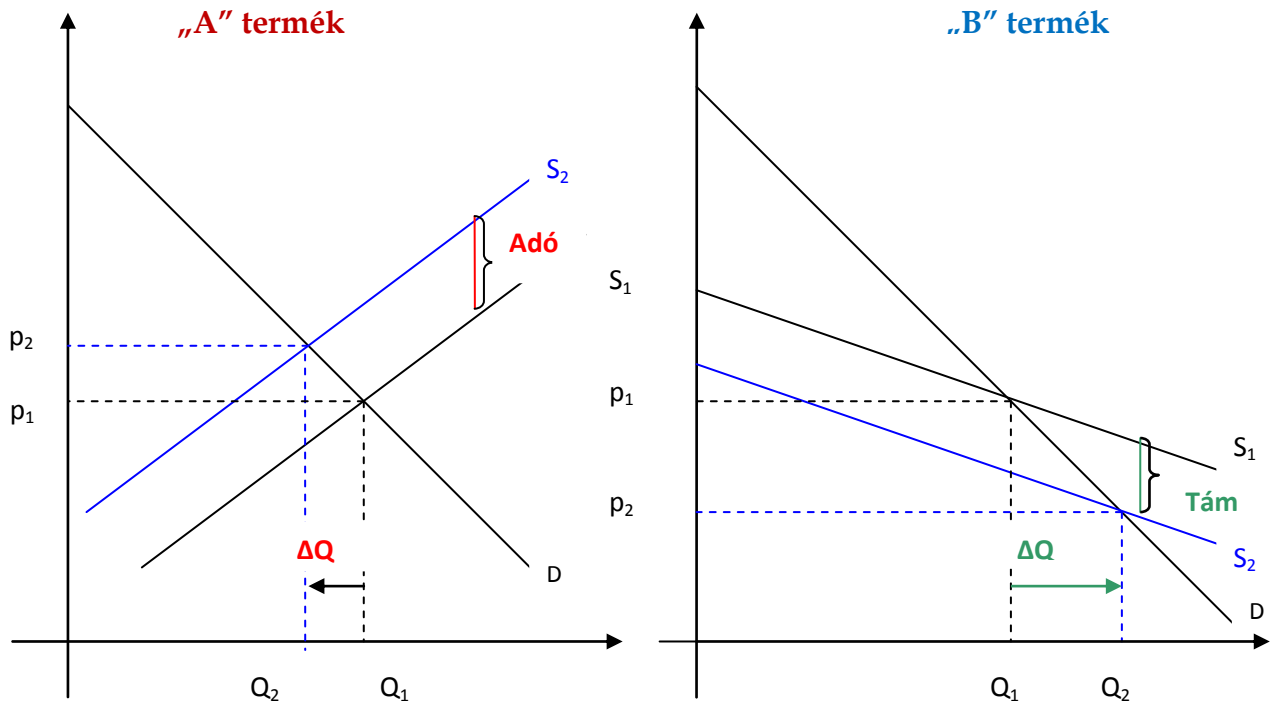
5) A gazdaságpolitika piaci hibák korrigálásán túlmutató feladatai

A gazdaságpolitika funkciói közül a **redisztribúciós** és az **allokációs** funkciók tartalma és szerepe **túlmutat** a **piaci hibák által indukált mértéken**. Ezt a következő szituáció elemzése alapján láthatjuk be.

A példában szereplő „A” termék **csökkenő**, a „B” cikk **növekvő** hatékonysággal állítható elő.

6) sz. ábra

Beavatkozás: nem piaci hibák miatt interveniál

Az **adó** kirovásával:

- „A” termék költségei (fiktív adóköltségei) emelkednek, **S fgv felfelé** tolódik,
- „A” **termék adóval növelt ára** miatt **csökken** annak **kereslete**,
- mindezek következtében a **legkisebb** hatékonysággal működtetett tényezők itt **feleslegessé válnak**.

Az állam a befolyt adót „B” cikk termelőinek **támogatására** fordíthatja:

- **S fgv lefelé** tolódik, a támogatás miatt csökkennek „B” termelőinek effektív, **egyéni szintű** költségei (MC),
- nagyobb volument állítva elő, **növekvő hatékonysággal** használhatók a tényezők, ez újabb - **effektív - költségcsökkenést** eredményez,
- a süllyedő ár megfelelő **többletkeresletet** generál.

Termelésnövekmény:

- ❖ Mindkét termék előállításánál **nő** a tényezők **átlagos hatékonysága**,
- ❖ Az átáramló tényezők „B” termékénél nagyobb hatékonysággal működnek, mint „A-nál”. Ez a **különbözet a többlet!**

Marshall: „ .. az összesített megelégedettség ... sokat javulhat, ha a kollektív cselekvés olyan termékek termelését és fogyasztását növeli, amelyekre a Növekvő Hozadék Törvénye különösen nagy erővel hat.”

Az állami szabályozás **tudatosan korlátozza** a **piaci koordináció primátusát**, de **nem szünteti azt meg**. A kormányzat és a vállalkozások **partneri** kapcsolatra törekednek.

A mechanizmus hasonlít az externáliák esetében tárgyalthoz. Különbség: MC-t az állam **céltudatosan** téríti el MSC-től!

KORMÁNYZATI HIBÁK

A piaci hibák, tökéletlenségek korrigálása közben a kormányzat maga is követhet el hibákat → **kormányzati hibák** (government failures), de a **célok és eszközök politikai meghatározottsága miatt is** felléphetnek negatívumok.

Joseph **Stiglitz** szerint **a kormányzati hibák főbb okai:**

- ❖ sok állami akció igen **bonyolult**, emiatt azok következményei csak **pontatlanul** mérhetők fel,
- ❖ a kormányzat csak **korlátozott ellenőrzési** lehetőségekkel bír döntései konzekvenciái tekintetében,
- ❖ a szakapparátus fölött gyakorolt ellenőrzés **korlátai**,
- ❖ a politikusok és mindazok, akik a köz szolgálatában állnak, gyakran érdekeltnek érzik magukat, hogy speciális érdekcsoportok hasznára döntsenek (**lobby**).

Eddig alapvetően **rendszerszabályozásról** beszéltünk.

Rendszerszabályozási politikán a legfontosabb gazdaságpolitikai célok megvalósításához elengedhetetlen döntési és információs **intézmények kialakítását**, hatáskörük meghatározását értjük. A kialakított szabályrendszer az intézmények létrehozásán túlmenően **rögzíti** a gazdasági intézmények, aktorok **jogait, kötelességeit, tevékenységi körük határait**. A rendszerszabályozási politika a gazdasági folyamatok kereteit **hosszú távra** határozza meg, ugyanakkor folyamatosan **hozzáigazítja** a rendszer működési elveit, szabályait a változó feltételekhez. A rendszerszabályozási politika a gazdaságpolitika előzőekben tárgyalt feladatai közül az első kettőt (a jogi- és társadalmi keretek biztosítását, valamint a verseny szabályozását, fenntartását) tartalmazza.

A **folyamatszabályozási** politika a rendszerszabályozási politikával szemben azokat a szabályozási módokat és döntési lehetőségeket foglalja magában, amelyek az **adott rendszeren** belül meghatározzák a g-i folyamatok **céljait** és elősegítik azok megvalósítását. A folyamatszabályozási politikához **elsősorban mennyiségi** jellegű

döntések kapcsolódnak (konjunktúrapolitika, a növekedést, a méltányos jövedelemelosztást szolgáló célok stb.).

AZ ÁRU ÉS PÉNZPIAC EGYENSÚLYTALANSÁGÁNAK KÖLCSÖNHATÁSAI

Áru ill pénzpiacon **külön - külön végtelen sok E-súlyi helyzet**, de **együtt** csak **egyetlen!**

Ebben az esetben sem biztos, hogy a kibocsátás **potenciális**, **csak egyensúlyi!**

Axióma: minden piac törekszik E-ba kerülni. Ennek során:

- **Megváltoznak** az E-súlyihoz közelítő piaci helyzetet kifejező paraméterek (változik a kamat és a GDP).
- A **módosult feltételek a másik** piac működését is befolyásolják.
- Emiatt a változások, GP-i lépések hatásait a másik piac E-súlyi helyzete szempontjából is kell értékelni (alapkamat-változtatás)

Kormány céljai pol. meghatározottságúak is, a következő választásokon csak **életszínvonal-emeléssel**, gazd **növekedéssel** nyerhetnek → **árszínvonal-emelkedés.**

A kormány hat meg a GP céljait, fiskális eszközeit (kiemelten a kormányzati kiadásokat), ezzel összhangban kell lenniük - a feltétlenül szükséges **autonómia** mellett - a jegybanki céloknak és eszközöknek. A jegybank a célokat **nem egyedül** hat meg!

Független elnök hosszú időre történő kinevezése ↔ pol ciklus (Surányi, Bod; Járai)

Soros György: a pénzpiacok **reflexívek!** A szereplők anticipációi, érdekei is erőteljesen érvényesülnek. Emiatt a pénzpiacok **nem törekszenek egyensúlyra!**

A fő áramlat rövidtávú modellje

Az egyensúly legalább **kilenc** változótól függ: Reál GDP; fogyasztás; beruházás; kormányzati vásárlások, külkereskedelmi egyenleg; kamat; árszínvonal; pénzkereslet és pénzkínálat. Impliciten még a **tőke határhatékonyságára vonatkozó várakozások** is szerepelnek a háttérben!

A kormányzati vásárlások és a pénzkínálat **nem piaci** hatásra módosul, hanem **GP-i változó**; csak az interveniálásokat követően kap új értéket.

A költségvetési politika „gazdája” a **kormány**, a pénzkínálat irányítója a jegybank → monetáris politika.

Mindegyik az **egész rendszerre** hat – amit nem célszerű két irányba rángatni!

Predeterminált árak esetén a **piacrendszer nem árjelzéses**, még fontosabbak a GP hatások.

Központi bank céljai:

- **Árszínvonal stabilitása**, infl féken-tartása.
- **Pénzügyi intézményrendszer stabilitásának** biztosítása.
- $GDP_a \rightarrow GDP_{pot}$
- **Foglalkoztatás növelése**, munkanélküliség leszorítása.

FED: élénkítés, foglalkoztatás növelése; **EKB:** középtávú árstabilitás.

Verbális ráhatás: a jegybank által **meghirdetett céloktól eltérő** tényleges helyzet esetén az intézmény **kilátásba helyezi** a **megfelelő eszközök bevezetését**. Ezeket azonban **nem mindig kell alkalmazni**, mert a g-i szereplők a **szóbeli hatásra módosítják** várakozásaikat, azoknak megfelelően változik a tényleges helyzet.

Kormány céljai **pol meghatározottságúak** is, a köv. választásokon csak életszínvonal-emeléssel, gazd **növekedéssel** nyerhetnek → **árszínvonal-emelkedés**.

A kormány hat meg a GP céljait, fiskális eszközeit (kiemelten G-t), ezzel összhangban kell lenniük – a szükséges **autonómia mellett** - a jegybanki céloknak és eszközöknek. A jegybank a célokat **nem egyedül** hat meg!

Független, elnök hosszú időre történő kinevezése ↔ pol ciklus (Surányi, Bod; Járai, Simor).

Az E-súlytalanság és alkalmazkodás lehetséges esetei

Az E-súlyban levő piac erői kiegyenlítik egymást, tehát onnan **nem indul** változást előidéző hatás.

E-súlytalanság speciális esetei, melyekben **egyik piac E-ban van** a **másik E-súlytalan**.

Az E-súlytalan piacon **korrekciós mechanizmusok** indulnak: módosul kamatláb vagy/és a reál GDP → a megváltozott paraméterek mellett **a korábban E-súlyi piac is E-súlytalanná válik.**

Az **E-súlytalan** piac **alkalmazkodásának következményei:**

1) Pénzpiac:

- kínálattúlsúly → kamat ↓ → **konjunktúrát** vált ki az **áru** piacon,
- kereslettúlsúly → $i \uparrow$ → **dekonjunktúrát** idéz elő az **áru** piacon.

2) Áru piac:

- kereslettúlsúly → **konjunktúrát** eredményez,
- kínálattúlsúly → **dekonjunktúrát** vált ki.

A jellemző helyzet azonban az, ha **mindkét piac** egyszerre **E-súlytalan.**

- Ha a két piac ellentétes hatást eredményezne, az erősebb lesz a meghatározó.
- Az **azonos irányú hatások nem adódnak össze!** Kezdetben egy irányba hatnak, majd a kevésbé egyensúlyhiányos piac **„előjelet vált”**.
- Az áru- és pénzpiac, sőt a tényezők piaci **kölcsönösen összefüggő**, interdependens rendszert alkotnak. Bármely területen történő beavatkozás tovagyűrűző, **spillover hatást** vált ki.
- A mikroegységek (beleértve a ker bankokat is) **érdekeiknek megfelelő** tranzakciókat hajtanak végre. Egy ilyen lépés a makrogazdasági szempontból **„végtelenül kis egységnyi változás”**. A g-i szereplők lépései **nem összehangoltak**. A két piac sok kis lépésben **közelít a közös egyensúlyhoz**, természetesen **nem „egyenes útvonalon”**. Kialakulásához **hosszú** idő kell.
- A feltételek azonban folyamatosan változnak, **új impulzusok** keletkeznek. A gazdaság **nem képes** beállni **egy „statikus” E-súlyba**.
- A **közös egyensúly** megvalósulása **sem jelenti a potenciális kibocsátási szint elérését!**
- A **hosszú** időszakot megkövetelő alkalmazkodás során:
 - ❖ az erőforrások jelentős **részben kihasználatlanok**,
 - ❖ azokat **nem pontosan** a megfogalmazódott **kereslet** kielégítésére,
 - ❖ **nem kellő hatékonysággal** használják fel, tehát részben **elfecsérlődnek**.

A spekulációs szféra szerepe

A spekuláció a **statikus helyzet-optimalás időbeli kiterjesztése** – nem egy elítélendő dolog!

„A spekulációs örület legcsodálatosabb vonása, hogy **beváltja a saját ígéreteit**. Ha az emberek azért vásárolnak, mert úgy gondolják, hogy a részvények értéke emelkedni fog, akkor magának a vásárlásnak az aktusa felhajtja a részvények árát.” → **önmagukat megvalósító várakozások**.

„Az 1920-as évek nagy értéktőzsdei konjunktúrája **klasszikus spekulációs buborék** volt.” (Samuelson és Nordhaus). Gazdaságelméleti szempontból szükségszerű volt a kipukkanás: 1929. 10. 24: **fekete csütörtök**.

- 1) Spekulánsok **nem egyformán** döntenek:
 - eltérő az **információs szintjük**,
 - differenciált a közgazdasági tudásuk, értékrendjük,
 - **különböző a kockázatvállalási készségük**,
 - kböző **stratégiát és taktikát** alkalmaznak,
 - eltérően tudják **befolyásolni a folyamatokat** (tőzsdeguruk).
- 2) Nemcsak a reálfolyamatok és a tranzakciós pénzfolyamatok **hatnak** a spekulációs várakozásokra, hanem a **prognosztizálható tömegpszichózis** is, ezért azok **hirtelen alapvetően** megváltozhatnak → **Keynes: érzelmi hullámok**.
- 3) A spek. várakozások „abszolút értéke” **összevonódik** a reál- és a tranzakciós pénzügyi szféra konjunkturális hatásaival → „**húzza**”, vagy **fékezi** azokat. A spekulációs szféra folyamatosan hat, **nincs „spekulációs vákuum”**.
- 4) A spek. szféra történései **nehezen anticipálhatók** → ez **rontja** a reálszférára vonatkozó **prognózisok pontosságát**.
- 5) A spek szféra **előrehozza** vagy **késlelteti** a ciklus **„holtpontjain”** való **átlendülést**.
- 6) A spek szféra miatt **kumulálódhat** az E-talanság.
- 7) A spek szféra léte miatt **gyengül a (monetáris) beavatkozás hatékonysága**.
- 8) A spek szféra hatására spekulációs tőzsdei **„buborékok”** képződhetnek.

Az adekvát GP-i lépések, eszközök megválasztása

Adott (monetáris) **eszköz** alkalmazása a különböző nemzetgazdaságokban – még akkor is, ha azok mutatóinak egy része (GDP nö; U; infl; deficit, adósság stb.) hasonlóak -, **eltérő hatásokat** válthat ki, attól függően, hogy:

- ❖ milyenek a **reálszféra konkrét jellemzői** (kapacitás-kihasználtság, techn szint, szakképzettség, van-e „komplementer slack (többlet)”,
- ❖ mennyiben került be az adott ország a **globalizáció** sodrába?
- ❖ milyen erősségű **„blokkok”** vannak a gazd-ban,
- ❖ mekkora a gazd **n-közi versenyképessége**,
- ❖ mekkora a **tőkebeáramlás**, annak mekkora hányada **működő, ill. portfólió-befektetés**,
- ❖ mely feltételek között kap (nyújt) hiteleket az ország,
- ❖ kell-e (mekkora) **kamatprémium** a külföldi finanszírozáshoz,
- ❖ milyen intenzitású a nemzeti vállalkozások **bekapcsolódása a „reál” nemzetközi munkamegosztásba**,
- ❖ milyen a vállalkozók **attitűdje, bizalmi indexe**,
- ❖ **mennyire „egészséges” aGP-i mix?**
- ❖ **politikai helyzet** stabilitása.

GAZDASÁGPOLITIKAI INTERVENIÁLÁS

Az előzőekben a piacrendszer két nagy aggregátumának, a végtermékek piacának és a pénzpiacnak a **spontán működését, kölcsönhatását** elemeztük.

A következőkben a tudatos **GP-i lépések hatását** vizsgáljuk.

A GP-i célok megvalósítását a GP különböző területein jól megválasztott instrumentumok szolgálhatják. Ezeknek ellentmondásmenteseknek, koordináltaknak, koherenseknek kell lenniük!

I. Fiskális politika

A kiinduló helyzetben a gazdaság **kereslet-korlátos**.

A kormányzat **növeli vásárlásait**, ez – ceteris paribus - **E-súlytalanságot (kereslet - túlsúlyt) eredményezne** a végtermékek piacán.

Árupiacról **korrekciós** mechanizmusok indulnak, **nő reál GDP**.

Negatív visszahatás → konjunktúra **fékezi önmagát: a kamat** fokozatos emelkedésével **egyre kevesebb magánberuházás indul**. (A kibocsátás-**növekményei** ↓, nem a már elért szint esik vissza!).

Egy bizonyos kamatszintnél **impulzus = fékerő** → növekedés **megáll**.

A **további növekedés feltétele**: jegybank **csökkenti a kamatot**.

Elméleti - gazdaságtörténeti kitérő

1) 1950-60-as évek:

- ❖ GP-i interveniálás a **keynesi elméleti** alapokon: **fiskális politika primátusa**,
- ❖ a praktikum még sokkal **egyoldalúbb!**

2) Monetarizmus:

Fiskális beavatkozás nem szerencsés: **állam „rossz gazda”**.

Intézkedéseknél 6-24 hónapos **késés** (lag), ezért az egyedi, **diszkrét** intézkedések **helytelenek**.

Megoldás: a **pénz mennyiségével** történő operálás. A monetaristák szerint a **gazdaság** kizárólag a **pénzmennyiség változtatásával** befolyásolható.

3) Fő áramlat: költségvetési-monetáris mix

Elméleti alapállás: a **fiskális** és **monetáris** eszközöket **egyszerre** célszerű alkalmazni ↔ **gyakorlat**: monetáris eszközök dominanciája.

II. Monetáris politika

A mon. hatóság a mon. feltételek változtatásával kíván lökést adni a reálszférának, próbál **konjunktúrát indítani**.

A **jegybank** ezért:

- **növeli** a **pénzkín-t**, és/vagy
- **csökkenti** a jegybanki **alapkamatot**.

A **kamatcsökkentés hatására az árupiacon ker-túlsúly alakul ki** → ez is volt a beavatkozás célja.

Árupiacról **korrekciós** mechanizmusok indulnak, **nő reál GDP**.

Konjunktúra ez esetben is **fékezi önmagát**.

Mind a **fiskális**, mind a **monetáris** interveniálás **sikeres lehet**, de **csak hatékony piacok esetén!**

Ezeket **meg kellett teremteni a rendszerváltás** időszakában!

A PIACGAZDASÁG KIÉPÍTÉSE A RENDSZERVÁLTÓ ORSZÁGOKBAN

A piacgazd **alap**(minimálisan szükséges) **intézményeit** létre kellett hozni:

- Privatizáció**, a magántulajdon **dominanciájának** megteremtése → ez a vegyes piacgazdaság előfeltétele,
- Teljes** körű **liberalizáció**: árak, bérek, külker, tőkemozgások, kamatok, váll. alapítás tekintetében az állam egyedi mérlegelési joga, a rendeleti szabályozás megszűnik; **kizárólag a piac szelektál**,
- A piacgazdaság adekvát **szabályrendszerének** kiépítése:
 - **adóreform**: ÁFA; SZJA; profitadó; forrásadó; helyi adók,
 - modern **társasági jog**,
 - **versenyjog**,
 - **mesterséges** monopóliumok lebontása.

- d) Kiemelt feladat: a **pénzügyi fegyelmet és átláthatóságot** kikényszerítő **szabályok** bevezetése:
- felszámolás,
 - **csőd,**
 - **pénzintézetek szabályozása,**
 - **értékpapír-kereskedelem** szabályozása,
 - **számviteli törvény,**
 - **költségvetés és a jegybank közötti elszámolások.**
- e) A piacgazdaság szabályrendszerét érvényesíteni, **ellenőrizni és e szabályokat korrigálni** képes **állami szervezetek kiépítése** (APEH, ÁPV RT., Gazdasági Versenyhivatal, Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete stb.).
- f) Az államon belüli **autonómiák és ellensúlyok** rendszerének kiépítése (helyi önkormányzatok, társadalombiztosítás, jegybank).
- g) Az állami **jövedelemközpontosítás és újraelosztás** mértékének **csökkentése** (a költségvetés, a vállalkozások és a munkavállalók közötti feladatmegosztás változásának arányában).

A piacgazdaság kiépülésének előrehaladását **két fontos mérföldkő** jelzi:

- a) A piaci szereplők magatartásának, attitűdjének átalakítása, a **költségvetési korlát keményedése.**

Költségvetési korláton (budget constraint) azt értjük, hogy a piacgazdaságban a gazdasági szereplők **kiadásai nem haladhatják meg bevételeiket.**

Tökéletes piacrendszerben a költségvetési korlát **kemény** (hard budget constraint), a gazdasági szereplők kiadásai semmiképpen sem haladhatják meg bevételeiket.

- Ez a háztartások esetében szinte mindig érvényesül.
- A kemény költségvetési korlát hatékony gazdálkodásra kényszeríti a vállalatokat. A **reálfolyamatokat igazítják hozzá** a **monetáris feltételekhez**, csak így érhetnek el profitot.

Ez **nem zárja ki** a

- a **hitelfelvételt,**
- a **részvény- vagy kötvénykibocsátást.**

A **tőkepiaci** feltételeknek megfelelő hitelfelvétel lehetősége **látszólag** old a költségvetési korlát szigorán, valójában a piaci hitelfelvétel jövőbeli bevételekkel áll szemben, azaz csak **intertemporális helyettesítés** valósul meg.

Puha költségvetési korlát esetén a vállalatoknak lehetőségük van rá, hogy a **monetáris feltételeket igazítsák hozzá** a **reálfolyamataikhoz**, így is realizálhatnak profitot, gazdálkodásuk nem hatékony.

Amíg a **csőd** lehetősége, kockázata nem épül be a viselkedésbe, anticipációkba, addig a **piac nem hatékony!** („**moral hazard**” a „végén úgy is megmentenek” mentalitás megszűnése).

b) A pénzügyi **fegyelem** a **pénzügyi szervezetek** tevékenységében.

Ellentmondások a piacgazdaság kiépítésében

A piacgazdaság kiépítése idején a rendszerváltó erők régiókban „**egyoldalúak**” voltak.

(Német) **történetpszociológia:**

- ❖ **a tulajdonosi polgárság** (Besitzbürgertum) → a g-i előnyök, profit,
- ❖ **a képzettségi polgárság** (Bildungsbürgertum), az értelmiség → szellemi értékek

érdekében építkeznek.

NyEu: a piacgazdaság kiépítése a **tulajdonosi** polgárság **vezetésével** történt, de **szövetkeztek az értelmiséggel** (feud. kötöttségek, munkásmozgalom ellen).

Nálunk: nem volt tulajdonosi polgárság, **vezető az értelmiség** (Szelényi – Konrád).

Iparban kialakították a **piacot**, de az **oktatásban, egészségügyben, kultúrában, tudományban, közigazgatásban nem mindenütt!** (Kolosi Tamás)

Szalai Erzsébet: Régiókban az **átalakulás** a **centrumkapitalista országok és a globális tőke érdekeinek** megfelelően ment végbe, ezért itt többnyire **félperifériás kapitalizmus** jött létre. Ezt **elősegítette** az **elit rövidlátása, önzése** is.

A gazdaságpolitika sikerére ható tényezők

Egy nemzetgazdaságban a **hatékony piacok megléte alapkritérium**, de **nem elegendő** a GP sikeréhez! A siker **további feltételektől** is függ:

- 1) a **g-i szereplők bizalmától** (reálisnak látják-e a célokat, a változtatás **szándékolt** mértékét) → **önmagukat megvalósító** várakozások,
- 2) **mekkora az összhang, komplexitás** a **célokban és eszközökben**,
lényeges a **pontos, reális célmeghatározás**,
- 3) a **konkrét** gazdasági feltételektől,
- 4) **szubjektív** tényezőktől, az aktorok **szokásszerű** reagálásától,
- 5) a **gazdaságpolitika reakcióidejének hosszától**,
- 6) a **szavazási paradoxontól**.

A költségvetési-monetáris mix előnyei

Minél nagyobbak a tervezett változások, **annál szkeptikusabbak** azok megítélésében a szereplők

Célszerűbb: a **költségvetési-monetáris mix**.

A kormányzati költségek és a pénzkínálat **egyidejű, koordinált ↑-ével** a gazdaság pol. eredményes lehet, ez esetben:

- az esetleg létező **pénzpiaci dekonjunkturális** és a kormányzati **költségek növekedése** miatt fellépő további **fékező hatásokat monetáris eszközök csökkenthetik**, kompenzálhatják,
- **monetáris eszközök** iránti **bizalom erősíthető** kormányzati **költségek növelésével**.

Jól koordinált fiskális és mon. intervenció!

A monetáris politika hatástalanságának esetei

A köv. két esetben a **monetáris politika** mond csődöt, de eltérő okokból:

1) A mon. hatást **„elnyeli”** a **spekulációs szféra**, az nem éri el a reálszférát.

A jegybank

- ❖ növeli a pénzkínálatot, ez a kamat **csökkentése irányába hat**,
- ❖ a spekulánsok azonban tömegesen a kamat **növekedésére számítanak**, ezért:
 - vagyonszerkezetüket átalakítják, **eladják részvényeiket**,
 - megnő a **spek. pénzker.** → **kamat növekedése** irányába vivő hatás.

Mon. pol. hatása **gyengül**, sőt, esetleg **hatástalanná** válik → **likviditási csapda**.

2) A mon. hatás ugyan **átcsordul** a termelésre, de a **II-kilátások annyira rosszak**, hogy **azokat nem képes** ellensúlyozni.

Jegybank:

- 1) csökkenti az **alapkamatot**,

2) ezt változatlan feltételek esetén **követnék a ker bankok** → hatás a piaci kamat csökkenése irányába.

Spekulánsok előbb leírt viselkedése miatt azonban nő spek. pénzker, bankok **nem kényszerülnek kamat-csökkentésre**.

Összességében: **mon pol hatástalan**, nem képes élénkíteni a gazd-t.

Ezzel párhuzamosan: **értéktőzsdén túlkínálat**, **árfolyam-csök**, ami szintén negatívan hat a konjunktúrára.

Gyakori ezekben az esetekben az **infláció felgyorsulása** → **stagfláció**, slumpfláció.

Stagfláció = recesszió + növekvő munkanélküliség + infláció.

Slumpfláció: a stagfláció súlyosabb változata = a kibocsátás jelentősebb mértékű visszaesése + erősen növekvő munkanélküliség + súlyos infláció.

(Recesszió: gyakran csak a növ ütem visszaesése, a slump: abszolút visszaesés.)

A gazd számítások **ellehetetlenülnek**.

Bankok szigorítanak a hitelfeltételeken: → **külföldi** és a **hazai** tőke **menekül**.

Szükséges a **stabilizáció!**

STABILIZÁCIÓS GAZDASÁGPOLITIKA

A kormányzati interveniálás csak **stabil**, viszonylag **kiegyensúlyozott** piacgazdaságban éri el a kitűzött célokat:

- **AD≈AS** (ezzel együtt lehet **GDP_a < GDP_{pot}**),
- **p-színvonal stabil**, alig ingadozik.

Megbomlott E-súly, **gyors infláció és bér növ** (bér -ár; ár-bér spirál), a külföldi tőke **menekülése**, először konszolidálni kell a gazd-t, **stabilizációs pol** kell!

A stabilizáció két értelmezése:

- a) Az üzleti ciklusok által kiváltott **kilengések amplitúdójának a csökkentése**, a növekedési pálya korrekciója. Ez **konjunktúra-szabályozás**, folyamatos, állandó kontroll.

- b) Adott időszakban a gazdaság **dezorganizációjának elhárítása**, az ellehetetlenülés megakadályozása. Ez a piaci mechanizmus működési feltételeinek, érvényesülésének a biztosítása, **helyreállítása**, tehát **rövid távú interveniálás**.

A stabilizációs gazdaságpolitika **két alapvető** típusa:

- **ortodox** és
- **heterodox** politika.

Ortodox: $AD \downarrow$ fékezi infl-t. Ha $AD \gg AS \rightarrow$ **szigorú keresletszabályozás**, de a piaci folyamatokat **nem szakítja meg**.

Heterodox:

- **Infl várakozások letörése;** azok uis:
 - **önmegvalósítók,**
 - a gazd **tehetetlenségét** váltják ki.
- Mesterségesen **el kell szakítani** az eddigi és az intervenció utáni infl-t \rightarrow **sokkterápia: árak és bérek** részleges, vagy teljes **befagyasztása**.

Sokkterápia \rightarrow makroökonómiai stabilizáció, a piaci **E-súly jövedelemkorlátozással, árfelszabadítással** történő gyors helyreállítása.

A heterodox GP-k **közös** vonásai:

- ❖ programok **átfogó** jellegűek,
- ❖ infl **azonnali, drasztikus** csökk,
- ❖ különböző GP területeken a beavatkozás **összehangolása, szinkronitása** (árfolyam és jövedelmek hozzáigazítása az árak befagyasztásához).

Mindkettőben fontos a **nominális fixpont** szerepe (inflációs gazd-ban egy **stabil vonatkoztatási** pont, amihez a többi paramétert viszonyítják: árfolyam, nominálbérek).

Más megközelítésben:

- ❖ A fokozatos, lépésenkénti (**graduális**) stabilizáció ált **ortodox** GP-t takar.

- ❖ A **radikális, gyors** stabilizáció (cold turkey) → **sokkterápia**.
AD>AS megszüntetésének ára: **C** és **G** drasztikus **csökkentése** → AS esése.
- ❖ **Több lépcsős, szisztematikus radikális** lépésekből álló politika (big bang) szintén **heterodox**.

A stabilizációs politika sikere két tényezőtől függ:

- **Semlegesíthetők-e** a kiváltó tényezők negatív hatásai,
- E-súly mesterséges kialakítása után **képes-e** a gazdaság a **strukturális alkalmazkodásra**.

A stabilizáció lehetőséget teremthet:

- 1) **E-súly-őrző GP-re**. Mainstream: **növ export- és beruházás-orientált** legyen.
- 2) **Lehet G és deficit**, de:
 - $\Delta w_{\text{reál}} / w_{\text{reál}} < \Delta P_I / P_L$
 - A **GDP-arányos deficit nem haladhatja meg** a **növekedési ütemet**.

$$D/GDP \leq G$$

Magyarország: a múlt század **utolsó három** évében tudta teljesíteni ezeket a követelményeket.

- 3) A makrogazd opt **elhelyezésére** a **külgazd kapcsolatokban** a technológiai és innovációs erőterben, a **globalizálódó** piacok keretei között.

Mai fejlettek **GP szuverenitása nagyobb** volt: a globalizáció még tágabb mozgásteret hagyott. A hozzánk hasonló fejlettségűek is inkább a **„policy maker”**, semmint a **„policy taker”** helyzetében voltak.

„Utolérési effektus” (Erdős T): a felzárkózó gazdaságok **nem járják végig a technikai fejlődés útvonalát**, a **létező fejlettebb** eljárások közül azokat alkalmazzák, amelyekhez a **feltételek megfelelőek**.

- 4) Olyan ágazatok, kutatások **piackonform** fejlesztése, támogatása, kialakítása, amelyek a vil-gazd élvonalát jelentik.

AGGREGÁCIÓS BLOKKOK A MAGYAR GAZDASÁGBAN

A közgazdaságtan **feltevése: homogén** makrogazdaság.

Ezzel szemben a **valóság:** a határokon belül **több**, különböző létviszonyokkal jellemezhető **makrogazdaság** működik.

Szalai E: A magyar gazdaság **szigetszerű blokkokból** áll (multik, nemzeti stb.).

1) Globális peremgazdaság

a) Makroglobalizáció:

Globalizáció **hőskora:** 1870-1913.

Első nagy globalizációs hullám: 1914. körül (Larry Summers).

Rogoff, Kenneth: Harvard prof, IMF vezető közgazdásza:
„hiperkompetitív glob gazd”

Vállalatbirodalmak

- **központ:** stratégiai célok kidolgozása (fejlesztés, piaci stratégia, marketing), „él-technika”, K+F,
- **periféria:** K+F nélküli összeszerelés.

Transznacionális vállalatok súlya a világgazdaságban:

- egymás között a világker 40%-a,
- másokkal: 25%-a,
- K-kivitel és nem-állami K+F > 80%.

b) Internacionális gazd

Jegyzett tőke < 1 md Ft; nem szükségszerűen 100 %-os a külföldi tulajdon.

A két csoport beszállítóinak jellemzői:

- ❖ a multiknak H-n 4-5000 cég szállít be,
- ❖ nem támogatnak, csak követelnek (minőség, ár, pontosság),
- ❖ **külföldi partnereket biztatják magyar telepítésre.**

Autóipar: a 31 legnagyobb beszállítóból 2 van magyar tul-ban!

High-tech

- ❖ aránya magas a kivitelben, de: a vegy és műszerip kivételével nálunk elsősorban **összeszerelés!**
- ❖ gyorsan nőtt az **importigényesség!**

Nincs biztosítva a szakképzett munka a kifejlesztéséhez.

A világméretű **áru- és tőkeáramlás korlátainak lebontása** felgyorsította az elmaradott országok **bekapcsolódását** a nemzetközi gazdasági együttműködésbe → **hiperkompetitív** verseny.

A **jóléti, szociális ellátási terheket alig vállaló**, a **környezetvédelmet nem erőltető** országok **versenyelőnyökhöz** jutnak.

A világgazdaság **gyenge versenyképességű** szereplői **peremhelyzetbe** szorúlnak, ellensúlyozó mechanizmusok hiánya esetén **felerősödnek** egyes országok, települések, kistérségek, lakosságcsoportok, társadalmi rétegek, korosztályok között **a differenciáló, sőt polarizáló hatások.**

2) Mikroglobalizáció (világgazdaságban):

- kínai (távol-keleti kiskereskedelmi és éttermi lánc,
- a mögötte lévő ipari és mező-g-i vállalatokkal,
- kereskedelemmel és pénzüintézetekkel.

H: 5000 kínai váll; Bank of China (Hungária) AsiaCenter; Állandó kiállítás (600 cég),

Kína súlya: GDP-termelésben 2; exportban 3; export/GDP 60% (fele a multiktól); valutatartalék kb 1000 md \$ (jelzáloghitel-válságban ez áramlik vissza); nagy I-k Afrikában (nyers ag-kitermelés) és Latin-Amerikában a 80-as évektől.

Nemzetközi Fizetések Bankja (BIS) A „jegybankok jegybankja” a világban **500 ezer md \$** kering hitelt megtestesítő – **strukturált finanszírozási és származtatott** – ügyletekben Ez öt év alatt a 4-szeresére nőtt! Ez az áruk és szolg értékének **8-szorosa!**

Farkas Péter:

- ❖ 1790-1990: nközi pénzmozgás=nközi kereskedelem.
- ❖ 2007. második fele: spek pénzmozgás: 3500 md \$/nap. Világ GDP: 54000 md \$. (23,65.szörös)! Ez a nközi ker. 73-szorosa!

3) **Nemzeti gazd:** 100% nemzeti tul. Ezen belül a fogl száma alapján további csoportok.

Ide tartoznak a **kényszervállalkozások:**

- amelyek vesztesége, ill. nyeresége kevesebb 1,2 mó-nál,
- nettó árbev <2,5mó.

Cél: kiesett keresetek pótlása, családi létmin biztosítása.

4) **Önkormányzati szféra**

a) Önkormányzati megrendelések:

- 3-4000 md Ft -os „piac”,
- 350-400 e fő a versenyszférában erre termel.

Nincs igazi verseny, magas árakon veszik termékeiket az önkormányzatok.

b) Önkormányzati váll-k

Ált nem hatékonyak: magas a szolgáltatásaik díja (víz, csatorna, távfűtés, szemétszállítás, helyi közl).

- ezek beépülésével magas lesz az versenyszféra ktsge: mark up pricing,
- fenntartásukhoz támogatás, emiatt adónövelés.

5) **Roncsgazdaság:** lakosság 12-13%-a él ezekből. Azok a mikrogazdaságok alkotják, amelyek:

- ❖ A **veszteségtermelő szocialista vállalatok privatizálásával** jöttek létre.
- ❖ **Östermelők birtokai, a „törpeüzemek”:** mintegy 150.000 gazdaság: 2006-ban kb 1,3 mó fő dolgozott bennük. Harmaduk „főállású”. U-vé váltak, adó- és járulékkedvezményeket kaptak → „ezüstkalászos gazdatanfolyam”.
- ❖ A **„piacfelvásárlási privatizáció”** során U-vé vált személyek vállalkozásai.
- ❖ A **nyugdíjak és a gyermekellátás értékének csökkenése miatt** váltak nélkülözővé.

A modernizáció **előtti** önellátó – családi és rokonsági - gazd-t működtetik, **modernizáció előtti termék és szolg csere** fúzi őket össze.

Varga György: 600000 vállalkozás 5 főnél kevesebbet foglalkoztat. Fele családi: „Ezek nagy többsége fejlesztésre képtelen kényszervállalkozás, nem valóságos piaci szereplő, s működésük alapja a személyes fogyasztás üzemi költségként való elszámolása és az adóelkerülés.”

Érdekességek:

- **Varga György:** nem mi mérlegeltük a komp előnyöket, hanem az ide települő multik!!!
- **Bogár László**

- ❖ „Az a valami, amit optikai csalódásként még mindig 'magyar gazdaságnak' vélünk, csupán néhány tucat globális vállalat 'lokális telephelyeinek' hálózata.”
- ❖ „Az egyik birodalmi függést egy másik váltotta fel. Egy olyan, amely veszélyesebb, mint az előző, mert ez a birodalom nem földrajzi, hanem szimbolikus térben épül fel, erőforrás kiszívó tevékenysége sokkal nehezebben átlátható.”
- A **250 főnél többet fogl váll-k** az **export 86%-át** adták, a **hazai értékesítés 54%-át**.
- **A blokkok becsült arányai:**
 - ❖ **Globális peremgazdaság:** 13-14000 md Ft, ezen belül a 17-ek: 2006-os összes árbev > 6000 md Ft, amit 28000 fővel állítottak elő.
 - ❖ **Mikroglobalizáció:** (nemcsak kínai): 1500 md Ft kibocsátás.
 - ❖ **Nemzeti vállalatok:** 4500-5500 md Ft termelés.
 - ❖ **Önkormányzati** szektor: 3500-4500 md Ft nagyságrendben gyártottak.
 - ❖ **Roncsgazdaság:** 1500-2000 md Ft produktum.

Torzulás a fekete-foglalkoztatás, underground gazdaság miatt léte miatt.

A globalizáció mechanizmusait erősítette:

- ❖ a **tudományos-technikai forradalom** eredményeinek nemzetgazdasági kereteket szétfeszítő hatása,
- ❖ a nemzetállamokat korábban elválasztó **gazdasági határok, korlátok** – a GATT megalakulását követő – fokozatos **lebontása**,
- ❖ a nemzetállami kereteken átnyúló tevékenységek, illetve hatalomgyakorlási **nemzetközi hálózatok** kialakulása.

A **globális gazdasági** rendszerben **nincs globális közhatalmi ellensúly**, amely a globális rendszer szereplőit az egyébként sem kodifikált globális közjó szolgálatára kényszerítené.

A kisebb gazdasági potenciállal rendelkező s államszervezetileg legyengített országok **védtelének** a nagyvállalati erőfölénnyel szemben.

„... **nemzetközi pénzügyi-gazdasági szuperstruktúra...**” kísérletezik velünk, amely a **globális tőke érdekeit** képviseli. Részei:

- nemzetközi pénzügyi szervezetek,
- multik tulajdonosai, menedzserei,
- hitelminősítők,
- globális média.

„Létezik egy olyan, önmagát szabályozó mechanizmus is, amely A **nemzetközi nagytőke igényeinek** megfelelően **befolyásolja a nemzeti viszonyokat.**”

Perkins: korporatokrácia.

Jim **Garrison** a State of World (A világ állapota) fórum elnöke: „ .. a világ egészének integrációja, különösen a gazdasági globalizáció ... ma már elérte egy valódi „birodalom” szintjét. A Föld **egyetlen nemzete sem volt képes kivonni magát a globalizáció** kényszerítő erőinek **hatása alól. Kevesen menekültek meg a Világbank vagy a IMF által diktált „szerkezeti átalakításoktól” és feltételektől,** illetve a **WTO önkényes szabályaitól.** ... valószínűleg **még a mi életünkben létrejön egy globális szabadpiaci rendszer, amely** ha nem is egyenlően, de a **világ összes országát integrálja.**” (2004)

Cél: **rávenni** az egyes **országok vezetőit,** hogy építsék be országuk gazdaságát a globális tőke érdekeit szolgáló **világméretű rendszerbe.**

Nagyon gyors növ kilátásba helyezésével akkora **hiteleket** vesznek fel az országok, **amit nem tudnak törleszteni** ($ME_k < i$) → fejlődők adóssága > 2,5 billió \$-nál!

Idővel **belegabalyodnak az adósságok hálójába,** ez biztosítja lojalitásukat. Szolgálják az USA politikai, gazdasági és katonai érdekeit, cserébe megerősíthetik saját pozíciójukat. Ipari parkok, erőművek, infrastruktúra épül USA-kivitelezésben.

Mindenki, aki hatalmon van, korrumpálható, ha nem → félre kell állítani!

A fejlett országok **pártjainak célja** „egyre kevésbé az ország jó kormányzása, hanem a **hatalmi pozíciókból származó előnyök kiaknázása,** illetve ennek érdekében a következő választások megnyerése.”

Nem maradhatunk kívül a globalizáción: Anthony Giddens „A protekcionizmus halálra ítélt stratégia.”

A blokkok köz ezek közti E-súly érdekében: **„metagazdaság”.**

Foglalkoztatás:

Nemzeti KKV (+ egyéni váll) a fogl **60%,**

Glob makro: **16%**

A **globális peremgazdaságot** alkotó szektor fontos még a:

- a **GDP** fokozása,
- a **modernizáció,**
- a **külkereskedelem egyensúlya** szempontjából.

A nemzeti vállalatok és a roncs gazdaság a **foglalkoztatás, a megélhetés** szempontjából jelentős.

Kormány problémája: **húzó-ágazat sem jelölhető ki!**

Mégsem a reálszféra teljesítménye okoz elsősorban **problémát**, hanem:

a) **Politikai konszenzus hiánya.**

b) **Ellátó-rendszerek működése** (egészségügy, szociális ellátás, oktatás).

- ❖ Mennyibe kerül egy **mentett (minőségi) életév**: NyEu: 40-50.000 euró, USA: lényegesen több, H: 10-12.000.
- ❖ Orvosilag menthető → "anyagilag megengedhető" először a gazdagokban!

c) **Globalizáció negatív hatásai**: a világgazdaságban áramló **500 ezer md \$** (hitelt megtestesítő - strukturált finanszírozási és származtatott - ügyletek).

d) **Unió:**

- **Nincs alternatíva!** → belépés: **kiveszi** a mindenkori kormány kezéből a **GP-eszközök 90 %-át!**
- Az átalakuló országokban az infl 2 %-ponttal magasabb → **Balassa-Samuelson hatás.**

VERSENYKÉPESSÉG

Versenyképesség: eredetileg vállalati-pénzügyi kategória.

Lényege: a piaci konkurenciában való helytállás, a piaci részesedés növelése.

Kiterjed az árakra, a költségekre, termékfejlesztésre, minőségjavításra, a kapcsolódó szolgáltatásokra. Ezekkel alapozzák meg goodwilljüket, komoly szerepet kapnak a **marketing-eszközök** is.

Nemzetgazdasági versenyképesség: meghatározott minőségű árukat melyik makrogazdaság képes **alacsonyabb önköltséggel, jobb műszaki-minőségi jellemzőkkel** piacra vinni.

A világpiacon vitt termékek költségszínvonalában koncentráltan tükröződik a **termék fejlesztésének, gyártásának és forgalmazásának makrogazdasági feltételrendszere,** a háttérrel jelentő államigazgatási, oktatási, kutatási, infrastrukturális, környezetvédelmi, társadalom-ellátási stb. **alrendszerek teljesítőképesége,** a **humán tőke** szakmai **színvonala,** egészségi állapota, mobilitási jellemzői.

A versenyképességet **befolyásolják továbbá:** a **vállalatalapítás bonyolultsága,** a működés megkezdéséhez nyújtott **támogatások, kedvezmények, az innovációk, a technikai fejlődés, a termelési tényezők árai, a termékekhez nyújtott háttér-szolgáltatások, az adórendszer, a piac mérete, a verseny intenzitása, üzleti partnerkapcsolatok lehetősége** stb.

Fokmérője az **export** volumene, a külkereskedelmi és a **nemzetközi fizetési mérleg** egyenlege, a **term's of trade index** alakulása.

A megalapozott **gazdasági-társadalmi versenyképesség nélkül nem valósulhat meg a vállalati versenyképesség.**

Figyelő Kockázati Index

Valójában **két** index:

1) **Politikai Kockázati Index** (Political Risk Index)

Alindexek:

- ❖ jogbiztonság,
- ❖ stabilitás,
- ❖ korrupció,
- ❖ korszerű állam,
- ❖ állam és gazd,
- ❖ sajtó és szólásszabadság,
- ❖ idegenellenesség és előítéletesség.

2) EcoRisk Index

Alindexek:

a) Egyensúlyi kockázat:

- folyómérleg,
- háztartások megtakarítása,
- államháztartás,
- tőkebeáramlás.

b) Konjunktúratényezők:

- infláció,
- feldolgozóipari termelés,
- gépberuházás,
- német konjunktúra.

c) Munkapiaci kockázat:

- aktivitási ráta,
- verseny/közsféra foglalkozt,
- bér- és versenyképesség,
- munkanélküliségi ráta.

d) Pénzügyi kockázat:

- állampapírok lejárat szerkezete,
- éves kamatfelár,
- rövid lejáratú kamatkülönbözet,
- forint árfolyamának ingadozása.

Alindexek egyforma súlyúak (25%), azokon belül a komponensek is!

IMD Svájci Üzleti Főiskola

300-nál több értékelési szempont.

Versenyképességi prioritások:

- üzletvitel egyszerűsége,
- technológiai infrastruktúra (it; telekomm),
- logisztikai infrastruktúra,
- pénzügyi rendszer,
- kompetenciák sokszínűsége (monokulturális gazd sebezhető),
- tudományos kultúra (innováció, oktatás, vállalkozó-szellem).